

УДК 32:323.2(342.7)

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2024.54.20>

РЕФОРМА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ ТА ІНІЦІАТИВА «СХІДНОГО ПАРТНЕРСТВА»: СПІВПРАЦЯ У РОЗВИТКУ ЛОКАЛЬНИХ ДЕМОКРАТІЙ

Олександра Білоцерківська

*Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди,
факультет соціальних і поведінкових наук,
кафедра політології, соціології і культурології,
вул. Алчевських, 29, 61002, м. Харків, Україна*

Україна, як і ряд інших проєвропейські орієнтованих «молодих демократій», орієнтуючись на досвід країн ЄС, наприкінці 1990-х років, обрала реформу децентралізації флагом свого демократичного розвитку. Кілька етапів реформи децентралізації, заснованої на Європейській хартії місцевого самоврядування, сприяли розвитку місцевого самоврядування, що відіграло вирішальну роль у наближенні України до європейських стандартів у забезпеченні прозорості і підзвітності влади, ефективного використання ресурсів, залучення інвестицій та оперативного реагування на потреби громадян. Основою української реформи децентралізації став реальний трансфер владних повноважень до громад, що сприяє активній участі громадськості в управлінських процесах на місцях – тобто розвитку локальних демократій.

На всіх етапах реформи децентралізації та розвитку інституційної системи самоврядування Україна отримувала фінансову і консультативну підтримку від країн-партнерів в рамках ініціативи Східного партнерства, яка об'єднала країни-члени ЄС та шість східноєвропейських і південнокавказьких країн, зокрема Україну. Демократичні успіхи України є результатом значних власних зусиль поєднаних з європейською підтримкою від партнерів «Східного партнерства», співпраця з якими спрямована на зміцнення політичних та економічних відносин, а також підтримку демократичних реформ.

Війна, розпочата Росією 24 лютого 2022 року, стала випробуванням для України, однак реформа децентралізації допомогла зберегти стійкість держави. Місцеві громади, мобілізуючи ресурси та підтримку населення, відіграли ключову роль у збереженні стабільності та функціонування української держави. У червні 2022 року Україна отримала статус кандидата на членство в ЄС, що стало визнанням її демократичних досягнень і орієнтиром для подальших реформ. Європейська інтеграція, підтримка демократичних процесів та реформа децентралізації залишаються пріоритетами для України. Співпраця з ЄС в рамках Східного партнерства сприяє стійкості нашої країни та її здатності протистояти кризам, а також створює основи для успішної відбудови у післявоєнний період.

Ключові слова: реформа децентралізації, демократія та місцеве самоврядування, Східне партнерство, євроінтеграція, локальні демократії, «голоси громад», резистентність громад у кризовий період.

Постановка проблеми. За твердженням Й. Шумпетера ціннісне ядро демократії складається з «рівності, справедливості та активної участі громадян» [21], адже демократія – це не тільки політичне право обирати владу, але й активна участь громадян у прийнятті рішень, що у вимірі сучасних демократій успішно реалізується через такий інструмент як «голоси громад» або так звані локальні демократії. Сьогодні більшість європейських країн, зокрема Німеччина, Франція, Швеція, Данія, Іспанія, Польща, Словаччина, Латвія та інші,

завдяки масштабним реформам з децентралізації, в основу яких покладено концептуальну рамку Європейської хартії місцевого самоврядування [5], відзначаються високим рівнем залученості громадськості до прийняття публічних управлінських рішень на місцевому рівні, що сприяє забезпеченню більшої прозорості та підзвітності влади, ефективності використання місцевих ресурсів і залучення інвестицій, швидкості та точності реагування на різноманітні потреби громадян. Мова йде про реальний трансфер владних повноважень до суб'єктів, наближених до населення – громад.

Реформа децентралізації напряму корелює з розвитком сталих європейських демократій. Завдяки визначенню оптимального рівня концентрації владних повноважень для кожної інституційної ланки в системі публічної адміністрації, відбувається розширення впливу територіальних громад, соціальних груп та громадськості в цілому на справи публічного значення [2, с. 9]. Таким чином через активну участь громадян і належне врядування формується калейдоскоп демократичних рішень від місцевого до національного рівня, саме так працює європейський стандарт людиноцентричності державної влади.

Тому «молоді демократії», які проголосили у 1991 році про свою незалежність, зокрема Україна, Грузія, Молдова та інші пострадянські республіки, орієнтуючись на успішний досвід країн ЄС, обрали реформу децентралізації флагманом свого демократичного розвитку. Зі свого боку країни ЄС підтримуючи «молоді демократії» на шляху європейської інтеграції започаткували зовнішньополітичну ініціативу Східне партнерство. Східне партнерство, до якого увійшли держави-члени Європейського Союзу та шість східноєвропейських і південнокавказьких сусідів ЄС – Азербайджан, Білорусь, Вірменія, Грузія, Молдова та Україна, стало стратегічним й амбіційним проєктом, заснованим на спільних демократичних цінностях і правилах, взаємних інтересах і зобов'язаннях, а також на спільній відповідальності. Реалізація програмних положень Східного партнерства спрямована на зміцнення та поглиблення політичних та економічних відносин між ЄС, його державами-членами та країнами-партнерами, а також підтримку стійких процесів демократичних реформ у країнах Східної Європи і Південного Кавказу за принципом «більше за більше», тобто чим більшим є поступ країни-партнера у демократії, тим більшу підтримку вона отримує від країн ЄС.

У червні 2022 року лідери 27 країн-членів ЄС ухвалили рішення про надання Україні статусу кандидата на членство в ЄС. Віце-прем'єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України Ольга Стефанішина справедливо зазначила: «Це історичне рішення Євросоюзу, яке фактично означає, що велика родина країн Європейського Союзу бачать Україну членом ЄС. В ці важкі часи ЄС почув народ України та чітко заявив, що наша держава належить до Європи, ми маємо спільне потужне майбутнє, Статус кандидата офіційно запускає процес набуття Україною членства в ЄС. Ми вже активно працюємо над подальшими кроками та реформуванням країни попри війну, аби не втрачати темпи нашої інтеграції» [15]. Долаючи виклики війни, Україна зміцнює свою непохитну євроцентричну позицію та активно продовжує роботу над демократичними реформами, зокрема й у сфері децентралізації влади задля становлення сильних і відповідальних громад, яким відведено роль бустера для посилення та прискорення демократичного розвитку країни.

На думку вітчизняних експертів, реформа децентралізації виявилася критично важливою для збереження резистентності української держави у кризовий період повномасштабної війни. На початку 2022 року, коли країна-агресор РФ розпочала новий етап російсько-української війни, місцеві громади відіграли ключову роль у збереженні стійкості України, мобілізуючи підтримку населення, переналаштовуючи базові соціальні послуги, допомагаючи організувати добровільну територіальну оборону та приймаючи велику

кількість внутрішньо переміщених осіб. Як зазначив Я. Жаліло «децентралізація – найважливіша із проведених в Україні реформ. Поки центральна влада переформатовується на воєнний лад, а збройні сили дають відсіч російському загарбнику, життєдіяльність країни великою мірою підтримується саме завдяки самоорганізованості громад» [6].

Очевидно, що «голоси громад» матимуть вирішальне значення й для успішної відбудови України у післявоєнний період, адже саме вони знають першочергові потреби своїх територій та їх мешканців, спільно можуть розробити та ефективно реалізувати план з відновлення своїх громад, а згодом регіонів та в цілому країни. Таким чином, підтримка ЄС, зокрема в рамках співпраці Східного партнерства, заради розвитку локальних демократій та належного управління реформою децентралізації не лише сприяє стійкості України та зміцненню її потенціалу для європейської інтеграції попри кризові часи, але й виступає вагомим фактором стабільності й безпеки у східноєвропейському регіоні.

Актуальність дослідження. Проблематика реформи децентралізації та розвитку самоврядування в Україні є предметом дослідницької уваги таких науковців, як В. Авер'янова, О. Бабич, О. Батанова, А. Баштанника, Т. Бевза, О. Безуглого, О. Бориславської, А. Бречко, О. Бузуна, М. Гаєнко, Л. Горохової, Б. Данилишина, Я. Жаліло, П. Жук, І. Завєрухи, В. Заглади, Ю. Іванченко, О. Ільїна, М. Канавець, І. Козюри, О. Колодія, В. Кравціва, М. Крата, Т. Куджа, Є. Кулакової, Т. Кулик, Г. Куц, Ю. Лихач, К. Мануїлової, Н. Мішиної, В. Негоди, В. Несперенко, О. Новікова, С. Панасюка, В. Пилипіва, М. Пухтинського, О. Ременяки, С. Романюка, М. Савчина, Л. Сімківа, М. Сидора, О. Сороківської, О. Софій, О. Стогової, І. Сторожук, Г. Чапали, В. Шаповала та ін.

Мета статті. Висвітлити ключові аспекти української реформи децентралізації та розвитку самоврядування в контексті ініціатив «Східного партнерства» та їх ролі у поширенні європейського стандарту людиноцентричності влади та активної участі громад у розвитку демократії в Україні.

Зазначена мета вимагає вирішення таких науково-дослідних **завдань**: проаналізувати результати реформи децентралізації та розвитку місцевого самоврядування в Україні; визначити роль європейської ініціативи «Східного партнерства» у просуванні реформи місцевого самоврядування та розвитку демократії в Україні; на підставі демократичних індексів охарактеризувати узагальнений демократичний профіль України в контексті розвитку місцевого самоврядування; визначити роль місцевого самоврядування у збереженні резистентності української держави у кризовий період повномасштабної війни; окреслити можливості «голосів громад» у повоєнній відбудові України та подальші перспективи співпраці з ЄС щодо розвитку української демократії.

Методи дослідження. Для конструктивної оцінки реформи децентралізації та наближення самоврядування в Україні до європейського стандарту у вимірі проекту «Східного партнерства» в статті використано загальнонаукові та спеціальні методи, з поміж яких слід виділити: системний, структурно-функціональний та аксіологічний, а також кількісно-компаративістський метод, що включає порівняння індексів і ключових показників демократії ВТІ (The Transformation Index) задля визначення узагальненого демократичного профілю України, що корелює з якісними політичними трансформаціями та розвитком самоврядування. Для аналізу та систематизації досліджуваної теми використано офіційні сайти урядових структур, міжнародних фондів і програм, аналітичні звіти, наукові публікації тощо.

Виклад основного матеріалу дослідження. Серед шістьох країн (Азербайджан, Білорусь, Вірменія, Грузія, Молдова та Україна), які були включені до європейської ініціативи Східного партнерства, спрямованої на всебічну підтримку та співпрацю країн-членів

ЄС з «молодими демократіями», усі зазначені країни (окрім Білорусі), у різні роки підписали та ратифікували Європейську хартію місцевого самоврядування, взявши на себе зобов'язання щодо реалізації основних принципів місцевого самоврядування. Так Україна, яка у 1997 році ратифікувала Європейську хартію місцевого самоврядування, орієнтуючись на європейський досвід у сфері реформи децентралізації та розвитку інститутів самоврядування, розпочала національну реформу з «децентралізації управлінської вертикалі, наближення влади на місця, розширення можливостей участі громадян в управлінні державою, розмежування повноважень та відповідальності органів виконавчої влади та місцевого самоврядування» [12, с. 224].

Українські дослідники О. Бориславська, І. Заверуха, Е. Захарченко спираючись на європейський досвід визначали ключові переваги і позитивні наслідки децентралізації:

- час і місце прийняття рішення відповідають очікуванням з боку громадськості (особи, колективу, громади тощо);
- реалізація рішення відбувається за участі суб'єкта прийняття рішення або під його відповідальність. Відтак час і місце прийняття рішення є адекватними часу і місцю його реалізації;
- завдяки оптимальній структурі управління спрощується система і процедура прийняття рішення;
- прозорість і відкритість процедур прийняття рішення та процесу його реалізації, що призводить до підвищення ефективності адміністративної діяльності, виявлення помилок, джерел їх походження тощо;
- період часу для надходження інформації з рівня виконавця на рівень прийняття рішення і навпаки – значно коротший;
- підвищення свідомості та загострення почуття відповідальності за здійснені заходи і прийняті рішення. Посадова особа в децентралізованій системі перестає бути безособовим елементом у незрозумілому їй апараті.
- зміцнення інноваційного потенціалу при прийнятті владних рішень;
- мінімізація бюрократизму. Зручність та відчуття безпеки і комфорту для фізичних і юридичних осіб. Взаємовідносини між особою та адміністрацією набувають ознак партнерства і породжують відчуття «спільної справи» в обох сторін;
- звільнення керівництва від поточних справ, що посилює можливість зосередження керівної ланки на справах стратегічного значення, тощо;
- гнучкість процесу виконання відповідних функцій, що дозволяє швидше пристосовуватися до зовнішніх чи внутрішніх змін;
- підвищення ініціативності працівників нижчого рівня, більш повне та ефективне використання людського потенціалу, підвищення мотивації праці;
- об'єктивна оцінка результатів прийнятих і реалізованих рішень. Потенційна гнучкість щодо їх покращання, вдосконалення, виправлення помилок тощо;
- територіальна децентралізація передбачає наближеність до споживача публічних послуг тощо [2, с. 12].

Тож, концептуальні положення реформи децентралізації в Україні засновані на створенні розгалуженої системи місцевого самоврядування, тобто саме тих «голосів громад» які безпосередньо наділяються управлінським інструментарієм для вирішення питань у сфері освіти, медицини, адміністративних послуг, соціальної політики, житлово-комунального господарства, культури, екології тощо. Що й було закріплено у Статті 2 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»: Місцеве самоврядування в Україні – це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади – жителів

села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста – самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України [13]. Як справедливо зазначила Н. Гедікова «Будучи зв'язуючою ланкою між державою і громадянським суспільством, структури місцевого і регіонального самоврядування, в умовах демократії, віддаючи пріоритет суверенній особистості, захисту її свобод, прав і інтересів, по суті покликані наблизити владу (як механізм управління) до народу, надати об'єднаним територіальним громадам можливість автономно вирішувати завдання, що стоять перед ними» [3, с. 13].

Українські реформатори, обираючи національну модель децентралізації, проаналізували досвід реформ впроваджених в таких країнах як Данія, Франція, Італія, Швеція, Швейцарія, Польща, Словаччина, Латвія й дійшли висновку, що найбільш наближеним до українських реалій можна вважати досвід Польщі [9], серед аргументів було посилення на ідентичну трирівневу систему адміністративно-територіального устрою (область/воєводство, район/повіт, територіальна громада/гміна як базові одиниці), схожі стартові умови у політичній та соціально-економічній сферах та висока оцінка європейськими інституціями успішного досвіду Польщі у запровадження принципу децентралізації під час реформування місцевого самоврядування. Згодом, у 2014 році між Україною та Польщею буде підписано двосторонній Меморандум щодо підтримки реформи місцевого самоврядування та створено українсько-польську консультативну групу, з метою підтримки реформи місцевого самоврядування в Україні та проведення реформи децентралізації влади [16].

Починаю з 2014 року українськими законотворцями послідовно розробляється пакет децентралізаційних законів, зокрема «Про місцеве самоврядування в Україні» (2014 р.), «Про співробітництво територіальних громад» (2014 р.), «Про добровільне об'єднання територіальних громад» (2015 р.), «Про засади державної регіональної політики» (2015 р.), стала Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» (2015 р.), «Про засади адміністративно-територіального устрою» (2019 р.) та ін., які й стали нормативно-правовим фундаментом для конкретних кроків у впровадженні задекларованої реформи децентралізації та побудови системи місцевого управління відповідно до європейських стандартів демократії на місцях.

Серед найбільш вагомих етапів реформи місцевого самоврядування в Україні, відзначимо наступні:

I етап (2014–2018 рр.) – розробка нормативно-правової бази, визначення і перерозподіл повноважень на рівні територіальних громад, створення базового рівня місцевого самоврядування – об'єднаних територіальних громад (2015 р. Закон «Про добровільне об'єднання територіальних громад»);

II етап (2019–2020 рр.) – переформатування базового рівня місцевого самоврядування, модернізація адміністративно-територіального устрою України (шляхом добровільного об'єднання територіальних громад та реалізації затвердженого плану Уряду України, було реалізовано національну програму з переформатування базового рівня самоврядування та оптимізації адміністративно-територіального устрою, як наслідок: з понад 11,5 тисяч громад, сформовано 1469 територіальних громад та утворено 136 районів);

III етап (2021-з 24 лютого 2022 р. в умовах воєнного стану реформа місцевого самоврядування вимушено призупинена) – узгодження функцій та повноважень місцевих органів влади, дотримання принципу субсидіарності та належного виконання власних і делегованих повноважень територіальними громадами базового рівня та ін. [1, с. 20].

Аналізуючи проміжні результати реформи А. Ткачук (один з концептуальних авторів реформи децентралізації) наголосив: «У 2014 році було затверджено загальну концепцію реформи. Тобто чітко було визначено філософію її проведення. У контексті цієї філософії прийняли кілька ключових нормативно-правових актів. Зокрема, закони про добровільне об'єднання територіальних громад (ОТГ) і співробітництво громад. Крім того, в рамках бюджетної децентралізації внесли зміни до Бюджетного кодексу. Таким чином, було оформлено юридичні рамки для старту і проведення першого етапу реформи. У результаті, за чотири роки в Україні створено майже тисячу об'єднаних громад. У відсотковому вигляді децентралізована Україна становить 70 відсотків населення і близько 40 відсотків території країни. Очевидно, що абсолютна більшість наших громадян уже живуть у децентралізованій Україні» [8]. Позитивну оцінку реформі децентралізації було надано Мінрегіон та Рада донорів «розпочатий у 2015 р. процес об'єднання територіальних громад отримав позитивну динаміку, про що свідчать дані моніторингу процесу децентралізації та реформування місцевого самоврядування» [10].

Важливо підкреслити, що на кожному з етапів реформи децентралізації та розвитку інституційної системи самоврядування Україна отримувала фінансову і консультативну підтримку від країн-партнерів з ЄС, зокрема від Німеччини, Польщі, Швеції, Данії, Словенії та ін., партнерська співпраця в рамках європейської ініціативи «Східного партнерства» значною мірою сприяла просуванню демократії в українській державі.

У 2009 році стартувала європейська ініціатива «Східного партнерства», яка об'єднала держави-члени ЄС з шістьма державами-партнерами зі Східної Європи та Південного Кавказу, а саме Азербайджан, Білорусь, Вірменія, Грузія, Молдова та Україна, з метою сприяти стабільності, безпеці та процвітанню в сусідніх з ЄС регіонах. У 2015 році Верховний представник та Європейська комісія ухвалили Огляд Європейської політики сусідства, яка внесла зміни в рамки співпраці та запропонувала шляхи побудови більш ефективних партнерських відносин у сусідстві [20]. У листопаді 2017 року пройшов Саміт Східного партнерства, який ознаменував новий підхід із ухваленням спільного порядку денного реформ під назвою «20 результатів до 2020 року». Цей амбітний робочий план був зосереджений на досягненні відчутних результатів на місцях і покращенні життя людей у чотирьох основних сферах політики:

- 1) зміцнення економіки;
- 2) посилення управління;
- 3) посилення зв'язків;
- 4) зміцнення суспільства – разом із цілями для наскрізних питань гендеру, громадянського суспільства, ЗМІ та стратегічної комунікації [18].

У рамках тематичної платформи «Демократія, належне врядування та стабільність» серед завдань визначено прийняття і провадження Національних стратегій місцевого самоврядування і реформ державного управління. Відповідно до схваленого Плану дій на 2016–2017 рр. постійної конференції регіональних і місцевих органів влади «Східного партнерства» передбачалося вирішення трьох ключових завдань:

- 1) децентралізація і реформування державного та муніципального управління;
- 2) обмін передовим досвідом державного та муніципального управління і економічного розвитку;
- 3) джерела фінансування для місцевих і регіональних органів державної влади [11, с. 6–7].

У тому ж 2017 році було створено Раду донорів з питань децентралізації в Україні: програма ULEAD, Уряди Німеччини, Польщі, Естонії, Швеції, SIDA, DESPRO, ПРООН,

USAID, DOBRE, ПУЛЬС, EDGE. Узагальнюючи результати міжнародної співпраці щодо реформування місцевого самоврядування варто погодитися з думкою Г. Зубко про те, що «успіхи децентралізації, які сьогодні є очевидними, – це спільний успіх України та міжнародних партнерів» [7].

Оновлені положення співпраці ЄС та країн-партнерів Східного партнерства, були затвердженні у липні 2021 року в рамках Спільного робочого документу «Відновлення, стійкість і реформи: пріоритети Східного партнерства після 2020 року», в якому новий порядок денний Східного партнерства побудовано навколо двох стовпів: інвестиції – які будуть підтримані економічним та інвестиційним планом у розмірі 2,3 мільярда євро у вигляді грантів, змішування та гарантій, з потенціалом мобілізації до 17 мільярдів євро державних і приватних інвестицій. План містить набір провідних ініціатив для кожної з країн-партнерів і основу управління для підтримки та підтримки наших інвестицій і сприяння консолідації стійких і справедливих суспільств, які нікого не залишають осторонь [19]. Більш широке залучення держав-членів Європейського Союзу і спільна відповідальність також є одними з ключових принципів Східного партнерства, в основі якого лежить прагнення поглибити взаємодію з громадянським суспільством і соціальними партнерами потенційних членів європейської спільноти.

«Голоси громад» та підзвітність влади, політична участь та неупереджене управління, соціально-економічний розвиток та дотримання громадянських свобод – це і є реальні маркери демократії, які значною мірою є похідними від реформи децентралізації та розвитку багаторівневої системи місцевого самоврядування. За оцінками міжнародних експертів ВТІ (The Transformation Index), узагальнений демократичний профіль сучасної України, що включає вимірювання рівня політичних трансформацій та належного врядування, представлено наступним чином: 36 місце з 137 за політичними перетвореннями та 46 з 137 за індексом управління [17]. Тож реформа децентралізації, основний етап якої було завершено восени 2020 року, коли відбулися місцеві вибори на основі нової адміністративної структури, сприяла тому що місцева влада отримала більш широкі повноваження та вищі фінансові ресурси для виконання своїх обов'язків, розвиток адміністративних онлайн-сервісів приніс системі прозорість та ефективність, змушувати можливість для корупції – «голоси громад» отримали інструментарій для належного врядування. Розвиток локальної демократії сприяв зростанню громадянського суспільства та значному зміцненню соціального капіталу в Україні.

Висновки. Усе вищевикладене дає підстави сформулювати висновок, згідно з яким повномасштабна російська агресія, що почалася 24 лютого 2022 року, стала вирішальною подією, яка розділила історію сучасної України на «до» та «після». Відстоювання свого суверенітету та демократичного майбутнього значною мірою стало можливим завдяки розвиненому місцевому самоврядуванню (реформа децентралізації, яка стартувала у 1997 році, але набула реального інституційного змісту наприкінці 2020 року), зіграла ключову роль у цьому процесі. Саме громади всіх рівнів, завдяки мобілізації місцевих ресурсів та оперативним рішенням, забезпечили резистентність української держави у цей кризовий період.

Місьцеве самоврядування, як інструмент «голосів громад», матиме пріоритетне значення у повоєнний період, артикулюючи першочергові потреби своїх територій та їх мешканців і узгоджено реалізуючи програми відбудови України. Загалом, досвід України продемонстрував, що децентралізація є важливим інструментом для підвищення резиліентності місцевих громад, дозволяючи їм ефективніше протистояти кризам, швидко адаптуватися до нових умов та підтримувати своїх громадян навіть у найскладніших ситуаціях.

Демократичний поступ та успіхи в реформи децентралізації є результатом консолідованих зусиль української держави та співпраці з європейською коаліцією країн-членів ЄС в рамках ініціативи «Східного партнерства». Про це свідчить узагальнений демократичний профіль сучасної України, в якому відзначається позитивна динаміка у таких сферах, як підзвітність і прозорість влади, активна політична участь і розвиток громадянського суспільства, дотримання громадянських свобод і належне врядування.

Євроцентричність у внутрішньої і зовнішньої політиці України та виклики російсько-української війни призвели до значних змін у відносинах між Україною та ЄС, результатом яких стало надання нашій країні статусу кандидата на членство в ЄС. Європейська коаліція демократичних держав надаючи безпрецедентну гуманітарну, фінансову та військову підтримку Україні продовжує відігравати ключову роль у збереженні стійкості та зміцненні демократичного курсу нашої країни. Незважаючи на повномасштабну війну, українське державне управління залишалось функціональним на всіх адміністративних рівнях на територіях, підконтрольних українському уряду, завдяки суттєвим реформам, і перш за все реформам децентралізації та розвитку самоврядування.

Статус кандидата в ЄС не лише забезпечує чіткий і спільний орієнтир, але й визначає для України шлях подальших реформ у наблизенні до європейського стандарту людиноцентричності державної влади, серед яких прискорення судової реформи, нові закони про медіа та національні меншини, розблоковані інституційні зміни в антикорупційних органах – все це є частиною прагнення України приєднатися до ЄС.

Список використаної літератури

1. Білоцерківська О. М. Територіальні громади як суб'єкт місцевого самоврядування: досягнення та виклики. Сучасне суспільство. 2023. Вип. 2(27). С. 14–25.
2. Бориславська О., Заверуха І., Захарченко Е., та ін. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України / [Бориславська О., Заверуха І., Захарченко Е., та ін.]; Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO». К. : ТОВ «Софія», 2012. 128 с.
3. Гедінкова Н. П. Децентралізація та реформування місцевого самоврядування в сучасній Україні на основі досвіду Польщі / Н. П. Гедінкова // Політикус. 2020. Вип. 3. С. 13–18. URL: http://politicus.od.ua/3_2020/4.pdf
4. Горохова Л. В., Невинна Я. В. Реформа децентралізації влади: європейський досвід і вітчизняна практика реалізації. Матеріали III Всеукр. наук.-прак. конф. «Філософія в сучасному науковому та соціально-політичному дискурсах». 17 листопада 2022 р., Вінниця. URL: https://dspace.vnmu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6214/zbirnik_mater_2-vseukr_konf-2022.pdf?sequence=1&isAllowed=y#page=39
5. Європейська хартія місцевого самоврядування. м. Страсбург, 15 жовтня 1985 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text
6. Жаліло Я. Самоорганізовані громади надійно тримають тил. Економічна правда. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/12/683841/>
7. Зубко Г. Для подальшого успіху децентралізації потрібні секторальні реформи. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/dlya-podalshogo-uspihu-decentralizaciyipotribni-sektoralni-reformi-gennadij-zubko>
8. Інтерв'ю автора реформи децентралізації Анатолія Ткачука. Інститут громадянського суспільства. URL: <https://www.csi.org.ua/publications/avtor-reformy-detsentralizatsiyi-anatolij-tkachuk-zaraz-ne-mozhna-zminyuvaty-konstytutsiyu-posylymo-regiony-vtratymo-krayinu/>

9. Крат М., Софій О. Порівняльний аналіз процесу децентралізації України та Польщі: Аналітична записка / М. Крат, О. Софій. Київ, 2017. 51 с. URL: <http://dialog.lviv.ua/wp-content/uploads/2017/10/Porivnyalniy-analiz-protseesu-detsentralizatsiyi-Ukrayini-ta-Polshhi.pdf>
10. Мінрегіон та Рада донорів узгодили спільні завдання реалізації II етапу децентралізації. Прес-центр ініціативи «Децентралізація». 2019. 28 лютого. URL: decentralization@minregion.gov.ua
11. Місцеве самоврядування в країнах Східного партнерства / М. Канавець (кер. автор. колективу), Ю. Лихач, І. Рошин, М. Журавель; за заг. ред. К. Ващенко. К. : Національне агентство України з питань державної служби; Центр адаптації державної служби до стандартів Європейського союзу, 2017. 56 с.
12. Онупрієнко А. М. Принципи централізації та децентралізації в територіальній організації влади. Форум права. 2014. № 4. С. 224–227.
13. Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>
14. Східне партнерство як ініціатива розвитку після перегляду програми у 2015 році: досягнення, виклики та перспективи. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2021/02/study-KAS-new_ua.pdf
15. Україна отримала статус кандидата на членство в ЄС. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukrayina-otrimala-status-kandidata-na-chlenstvo-v-yes>
16. Україна та Польща підписали Меморандум про співпрацю з підтримки реформи місцевого самоврядування в Україні. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/247825260>
17. BTI (The Transformation Index). URL: <https://bti-project.org/en/reports/country-report/UKR>
18. Eastern Partnership. European Neighbourhood Policy and Enlargement Negotiations (DG NEAR). European Commission. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/european-neighbourhood-policy/eastern-partnership_en
19. Recovery, resilience and reform: post 2020 Eastern Partnership priorities. Joint Staff Working Document. URL: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/swd_2021_186_fl_joint_staff_working_paper_en_v2_p1_1356457_0.pdf
20. Review of the European Neighbourhood Policy (ENP). European Commission. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/review-european-neighbourhood-policy-enp_en
21. Schumpeter, J. A. Capitalism, Socialism and Democracy. London and New York, 1994.

DECENTRALIZATION REFORM IN UKRAINE AND THE EASTERN PARTNERSHIP INITIATIVE: COOPERATION IN DEVELOPING LOCAL DEMOCRACIES

Oleksandra Bilotserkivska

*H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University,
Faculty of Social and Behavioral Sciences,
Department of Political Science, Sociology and Cultural Studies,
Alchevskiyh str., 29, 61002, Kharkiv, Ukraine*

Ukraine, along with a number of other pro-European «young democracies», adopted decentralization reform as a flagship of its democratic development in the late 1990s, guided by the experience of EU countries. Several stages of the decentralization reform, based on the European Charter of Local Self-Government,

have contributed to the development of local self-government, playing a crucial role in bringing Ukraine closer to European standards in ensuring transparency and accountability of government, effective resource use, attracting investment, and responding promptly to the needs of citizens. The foundation of Ukraine's decentralization reform has been the genuine transfer of power to local communities, promoting active public participation in local governance processes and thereby fostering local democracies.

Throughout the stages of decentralization reform and the development of the institutional self-government system, Ukraine has received financial and advisory support from partner countries under the Eastern Partnership initiative, which brings together EU member states and six Eastern European and South Caucasian countries, including Ukraine. Ukraine's democratic successes are the result of significant domestic efforts combined with European support from Eastern Partnership partners, whose cooperation aims to strengthen political and economic relations and support democratic reforms.

The war initiated by Russia on February 24, 2022, has been a test for Ukraine, yet the decentralization reform has helped maintain the resilience of the state. Local communities, by mobilizing resources and public support, have played a key role in maintaining stability and the functioning of the Ukrainian state. In June 2022, Ukraine was granted candidate status for EU membership, recognizing its democratic achievements and providing a clear direction for further reforms. European integration, support for democratic processes, and decentralization reform remain priorities for Ukraine. Cooperation with the EU within the framework of the Eastern Partnership enhances our country's resilience and its ability to withstand crises, while also laying the groundwork for successful post-war reconstruction.

Key words: decentralization reform, democracy and local self-government, Eastern Partnership, European integration, local democracies, «voices of communities», community resilience during crisis periods.